

بررسی تأثیر تلقین بر عملکرد روانی - حرکتی دانش آموزان پیش دانشگاهی با توجه به بهره هوشی

مطهره پیلهورزاده* رضا میرزایی*

فوزیه رفعتی*

تلقین فرآیندی ارتباطی است که در خلال آن یک شخص به سبب یک فرد دیگر قضاوت، عقیده، بازخورد و یا حتی الگوهای رفتاری خود را تغییر می دهد، بدون آنکه متوجه باشد که مبنای فکر و اعتقاد در یک عمل برونی مستقیم یا اراده خارجی است در این پژوهش، نگرش مثبت و منفی نسبت به عملکردی که فرد پیشاروی خود دارد، مدنظر قرار گرفته و به عنوان محتوای تلقین به افراد ارائه شده است. در این پژوهش تجربی تأثیر تلقین بر عملکرد روانی حرکتی با توجه به بهره هوشی مورد بررسی قرار گرفته است. ۶۰ نفر از دانش آموزان پیش دانشگاهی شهرستان جیرفت در سال تحصیلی ۷۹-۷۸ بصورت تصادفی انتخاب شدند و با طرحی آزمایشی با تلقین مثبت، بدون تلقین منفی در برابر عملکردهای ساده، دشوار و کلی روانی - حرکتی قرار گرفتند. نتایج نشانگر تأثیر تلقین مثبت بر عملکرد ساده، دشوار و کلی، بوده است. اما بین میانگین های گروه تلقین منفی و گروه بدون تلقین، همچنین بین میانگین های گروه تلقین مثبت و گروه بدون تلقین در عملکرد دشوار روانی - حرکتی، تفاوت معناداری مشاهده نشد.

واژه های کلیدی: تلقین؛ عملکرد روانی حرکتی؛ بهره هوشی.

* - اعضای هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی کرمان

* - کارشناس ارشد روانپرستاری

مقدمه

شناخت نیروی عجیب تلقین، شناخت تأثیر تلقینی محیط بر انسان، شناخت علت و کیفیت پیدایش دردها و بیماری‌ها و انحرافات روانی و شناخت راه علاج و پیشگیری از آنها، اندیشه نجات از دردها و بیماری‌ها، اندیشه معرفی نیروی تلقین و استفاده از آن در جهت درمان و تربیت و پیشینه تاریخ بشری، نشانگر به کارگیری آن نزد اقوام مختلف در ایران باستان، اقوام دوران قرون وسطی و اسپارت‌ها است. با نگاهی به پیرامون خویش می‌توانیم شاهد به کارگیری تلقین‌ها در زندگی خانوادگی و اجتماعی انسان باشیم (۱). تلقین فرآیندی ارتباطی است که در خلال آن یک شخص به سبب یک فرد دیگر قضاوت، عقیده، بازخورد و یا حتی الگوهای رفتاری خود را تغییر می‌دهد، بدون آنکه متوجه باشد که مبنای فکر و اعتقاد در یک عمل برونی مستقیم یا اراده خارجی است (۲،۳). تلقین محرک شرطی است، محرکی که تصور و بیاد آوردن صورت یا شکل و بازتابی که پدیده آوردنده احساس است، آدمی را به جامعه عمل می‌کشانند (۲). تلقین‌پذیری عبارت است از میزان پذیرش یا مستعد بودن فرد برای پذیرفتن تلقین؛ به بیان دیگر، صفت یا حالتی است که موجب می‌شود فرد بدون داشتن انگیزش شخصی برای انجام دادن کاری یا حتی وجود داشتن میزانی از انگیزش معکوس، آن کار را انجام دهد (۳).

آزمایش‌های تلقین به گونه‌های متفاوت پی‌ریزی شده‌اند. برای مثال، آیزن از آزمون‌های متعددی که می‌تواند تلقین را مشخص سازد یاد می‌کند. یکی از آزمون‌ها آزمون تلقین یاد و حافظه است که در آن تصویری به فرد آزمودنی نشان می‌دهند که جزئیات زیادی دارد. سپس تصویر را برمی‌دارند و از محتوای تصویر سؤال می‌کنند مثلاً "از او پرسیده می‌شود؛ آیا گربه سمت راست یا چپ تصویر خوابیده بود؟ در حالی که در تصویر اصلی، اصلاً" گربه‌ای نبوده است (۴).

آدمی از طریق ارتباط با محیط و پردازش داده‌های محیطی تحول می‌یابد. به علاوه ذهن آدمی در برخورد با جهان پیرامونش فعالانه عمل می‌کند. بدین سان هر فردی برداشتی از خود و محرک‌ها دارد و بدانها پاسخ می‌دهد (۵). با تعمق در دیگر یافته‌ها، پژوهش کنونی بر آن است تا نقش بهره هوشی را در آزمایش‌های تلقینی از نظر دور ندارد. بدین خاطر، بهره هوشی به عنوان متغیر کوواریانس در این پژوهش در نظر گرفته می‌شود.

در ارتباط با تعاریف مختلف هوش، وکسلر روانشناس آمریکایی هوش را چنین تعریف می‌کند: هوش مجموع شایستگی‌های فرد در تفکر عاقلانه، رفتار منطقی و سودمند و اقدام مؤثر در سازش با محیط است. بهره هوشی عبارت است از نسبت سن عقلی به سن واقعی ضربدر درصد می‌باشد (۶). افرادی که بهره هوشی پایین تری دارند بیشتر تحت تأثیر ارتباطات قانع کننده قرار می‌گیرند، به گونه‌ای که افراد باهوش کمتر و افراد کودن بیشتر تلقین‌پذیرند (۷). ساکس اشاره می‌کند که "چگونگی واکنش فرد به حوادث زندگی" و نه خود - حوادث، بر تلقین‌پذیری فرد تأثیر بسیار دارد (۸).

در این پژوهش، نگرش مثبت و منفی نسبت به عملکردی که فرد پیش‌روی خود دارد، مدنظر قرار گرفته و به عنوان محتوای تلقین به افراد ارائه شده است. بدین ترتیب، بررسی تأثیر تلقین بر عملکرد کلی ساده و دشوار روانی حرکتی افراد با توجه به بهره هوشی هدف اصلی این پژوهش می‌باشد.

روش پژوهش

این مطالعه یک بررسی تجربی است که در آن، از بین دانش‌آموزان پیش‌دانشگاهی شهرستان جیرفت، ۶۰ نفر به صورت تصادفی انتخاب و به عنوان جامعه پژوهش در نظر گرفته شده‌اند (۳۰ نفر دختر، ۳۰ نفر پسر). سپس آنها به سه گروه ۲۰ نفری تقسیم شدند: ۲۰ نفر اول به عنوان گروه تلقین مثبت، ۲۰ نفر دوم بدون تلقین و ۲۰ نفر سوم با تلقین منفی گروه‌بندی شدند. میانگین سن آزمودنی‌ها ۱۸ سال بود. در مورد افرادی که در گروه تلقین مثبت قرار گرفته بودند، مطالب زیر به شرکت کنندگان ارائه شد: در شما توانایی‌های بسیاری وجود دارد. شما از عهده بسیاری از کارها برمی‌آیید. چیزی از بقیه کم ندارید. مطمئن باشید و من یقین دارم که شما پیشرفت می‌کنید... (۱).

در مورد افرادی که در گروه تلقین منفی بودند، حالاتی از ناتوانی و یا عکس مطالب بالا ارائه گردید. در گروه بدون تلقین، هیچ‌گونه تلقین کلامی به آنها وارد نشد. واژه‌ها و کلمات به کار برده شده در مورد تمامی افراد در گروه تلقین مثبت، تا حد امکان از تشابه لحن کلام نیز بهره گرفته می‌شد.

عملکرد روانی حرکتی بر اساس نوعی بازی در چین باستان (تنگرام) آماده شد (۴). آزمایشهای متعددی برای تنظیم تصاویر و نمره‌گذاری بر اساس زمان و تعداد قطعات صورت گرفت. این آزمون شامل ۱۰ تصویر است که همه تصاویر با ۷ قطعه هندسی (دو مثلث بزرگ، دو مثلث کوچک، یک مربع، یک متوازی‌الاضلاع و یک مثلث متوسط) ساخته می‌شود. عملکرد روانی - حرکتی به دو بخش ساده و دشوار تقسیم شد. اندازه تصاویر در بخش دشوار کوچکتر بودند و فرد با دقت بیشتری باید اجزاء را جور می‌کرد. زمان برای درست انجام دادن آزمون محدود بود و به صورت انفرادی، هر فرد توسط یکی از همکاران این طرح انجام می‌شد. افرادی که آزمون می‌گرفتند اطلاعی از این مسأله نداشتند که فرد در چه گروهی از سه گروه (تلقین مثبت، منفی و بدون تلقین) قرار دارد. آزمون روانی - حرکتی را در دو مرحله آسان و مشکل انجام می‌داد و اطلاعات را ثبت می‌نمود و برای بررسی متغیر بهره‌هوشی از مقیاس وکسلر جهت سنجش بهره‌هوشی در نمونه مورد مطالعه استفاده شده است. سپس بهره‌هوشی اندازه‌گیری و اطلاعات جمع‌آوری شدند.

یافته‌ها

نتایج حاصل از انجام آزمایش‌ها در گروه‌های آزمایشی با روش تحلیل کوواریانس و تحلیل واریانس مورد بررسی قرار گرفته است.

میانگین و انحراف معیار نمرات آزمون روانی - حرکتی در گروه‌های سه‌گانه آزمایشی (تلقین مثبت، منفی و بدون تلقین) در جدول شماره (۱) ارائه گردیده و تفاوت میانگین عملکرد ساده، دشوار و کلی در حیطه روانی - حرکتی مشاهده می‌شود. جدول شماره (۲) نتایج حاصل از تحلیل کوواریانس گروه‌های سه‌گانه آزمایشی را نشان می‌دهد.

از داده‌ها چنین برمی‌آید که تفاوت در سطح $P < 0/001$ نیز معنادار است. بنابراین تلقین بر عملکرد روانی - حرکتی مؤثر است (جدول شماره ۳). جدول شماره ۴ نتایج حاصل از تلقین کوواریانس گروه‌های سه‌گانه آزمایشی مربوط به تأثیر تلقین بر عملکرد دشوار روانی - حرکتی را نشان می‌دهد. داده‌های فوق بیانگر معناداری تفاوت‌ها در سطح $P < 0/05$ است. بنابراین، تلقین بر عملکرد دشوار روانی - حرکتی مؤثر است.

جدول ۱: میانگین و انحراف معیار نمرات آزمون روانی - حرکتی در گروه‌های سه‌گانه آزمایش

تلقین مثبت		بدون تلقین		تلقین منفی		گروه های آزمایشی	
انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	آزمونها	
۴/۵۶	۲۴/۹	۶/۵۶	۲۱/۸	۵/۰۶	۱۸/۳	بخش ساده	روانی - حرکتی
۸	۱۷/۸	۶/۴	۱۴/۶	۵/۱۷	۱۱/۶	بخش دشوار	
۹/۷۶	۴۳	۱۱/۸۷	۳۶	۸/۲	۲۹/۹	کلی	
۵/۴۳	۱۱۳/۳	۵/۱۷	۱۱۴/۸	۵/۵	۱۱۲/۶	بهره هوشی	

جدول ۲: تحلیل کوواریانس برای بررسی اثر تلقین بر عملکرد روانی - حرکتی

منبع تغییرات	مجموع مجدورات	درجه آزادی	میانگین مجدورات
تلقین	۱۶۳۲/۶۴	۲	۸۱۶/۳۲
درون گروهی	۵۷۶۱/۰۵۶	۵۶	۱۰۳/۸۷۶
جمع	۷۳۹۳/۶۹	۵۸	-

$$F = 7/7 \quad P < .001$$

جدول ۳: تحلیل کوواریانس برای بررسی اثر تلقین بر عملکرد ساده روانی - حرکتی

منبع تغییرات	مجموع مجدورات	درجه آزادی	میانگین مجدورات
تلقین	۵۸۰/۰۶	۲	۲۹۰/۰۳
درون گروهی	۱۹۴۸/۸	۵۶	۳۴/۸
جمع	۲۵۲۸/۸	۵۸	-

$$F = 8/2 \quad P < .001$$

جدول ۴: تحلیل کوواریانس برای بررسی اثر تلقین بر عملکرد دشوار روانی - حرکتی

منبع تغییرات	مجموع مجدورات	درجه آزادی	میانگین مجدورات
تلقین	۲۶۹/۸	۲	۱۳۴/۹
درون گروهی	۲۲۴۵/۶	۵۶	۴۰/۱
جمع	۲۵۱۵/۴	۵۸	-

$$F = 3/3 \quad P < .05$$

بحث

نتایج بدست آمده از تحقیق حاضر حاکی از تأثیر تلقین بر عملکرد ساده، دشوار و کلی روانی - حرکتی است. نتایج آزمون‌های آونگ، شورول و آزمون تلقین بر و آزمایش‌های متعدد دیگر بیانگر تأثیر تلقین بر نتایج آزمودنی‌هاست (۹). علاوه بر این، تلقین‌ها از محتوای منفی و مثبت خود قابل تفکیک نیستند، محتوایی که باعث ایجاد نگرش منفی یا مثبت آزمودنی نسبت به عملکرد خود در مقابل آزمون روانی - حرکتی گردیده است. گرچه تأکید بر این نکته ضروری است که نگرش به خویشتن امری لحظه‌ای نیست، بلکه یک فرآیند است، اما می‌توان آن را تا حدی طور موقت دستکاری کرد (۱۰).

از طرفی در عملکرد دشوار روانی - حرکتی بین میانگین‌های گروه تلقین منفی و گروه بدون تلقین تفاوت معناداری مشاهده نگردیده است. در این مورد، این سؤال مطرح می‌شود که چرا تلقین منفی در عملکرد روانی - حرکتی دشوار تغییری ایجاد نکرده است؟ اشاره به این نکته ضروری است که وقتی کار یا عملی دارای دشواری بیشتری است بدون وجود تلقین نیز آزمودنی در مورد آن دچار مشکل خواهد بود شاید همین امر سبب شده تا شاهد تفاوت گروه‌های آزمایشی در این مورد نباشیم.

در عملکرد دشوار روانی - حرکتی بین میانگین‌های گروه تلقین مثبت با گروه بدون تلقین تفاوت معناداری مشاهده نگردید. در این زمینه نیک‌آئین به نقل از آیزنک ابراز می‌نماید که هنگامی که کار مشکل می‌شود در تلقین، شاهد کاهش پیشرفت آزمودنی‌ها هستیم (۴).

در این بررسی، شاهد تفاوت معنادار بین میانگین‌های گروه تلقین منفی و گروه بدون تلقین در عملکرد روانی - حرکتی کلی و ساده هستیم. در حالی که بین میانگین‌های گروه تلقین مثبت و گروه بدون تلقین چنین تفاوت معناداری مشاهده نشده است. همچنین در عملکرد دشوار روانی - حرکتی، تنها شاهد تفاوت معنادار بین میانگین‌های گروه تلقین مثبت و گروه تلقین منفی بودیم.

احتمالاً تلقین منفی باعث ایجاد نگرش منفی آزمودنی نسبت به عملکرد خود در برابر آزمون روانی - حرکتی می‌شود. از سویی نگرش منفی بطور کلی امری است که در گستره آسیب‌شناسی روانی، بویژه افسردگی از آن سخن به میان آمده است. بدین سان پژوهش حاضر در حد آزمایش خود، از این بعد می‌تواند بدان نزدیک گردد.

Abstract

The Effect of Suggestion on the Psychomotor Practice of Pre-university Students Considering their IQ

Suggestion is a communicative phenomenon in which a person unconsciously changes his/her idea, judgment, feedback and even behavioral patterns under the influence of some other person. In this experimental study, negative and positive attitudes towards an action facing the subjects. This experimental study investigates the effects of suggestion on psychomotor practice with consideration of IQ. 60 pre-university students in Jiroft were randomly selected in 1378-79. The plan was to investigate the groups with positive suggestion, without suggestion and negative suggestion; also with an experimental plan of simple, difficult and general psychomotor practice. Results revealed that positive suggestion affects on simple, difficult and general psychomotor practice but mean scores of the negative-suggestion group and no-suggestion group difficult practice and mean score of the positive-suggestion group and no-suggestion group in all three fields (simple, difficult and general) did not show any significant differences.

key words: *Suggestion ; Psychomotor Practice ; IQ .*

منابع

- ۱- آرام، عباس. درمان و تربیت از راه تلقین و هیپنوتیزم و مانیه‌تیزم. تهران: انتشارات شرق، ۱۳۶۱.
- ۲- آیزنک، هانس یورگن. درست و نادرست در روانشناسی. ترجمه ایرج نیک‌آئین. تهران: شرکت سهامی کتابهای جیبی، ۱۳۵۰.
- ۳- ارونسون، الیوت. روان‌شناسی اجتماعی. ترجمه حسین شکرکن. اهواز: انتشارات دانشگاه شهید چمران، ۱۳۶۴.
- ۴- شریعتمداری، علی. مقدمه روان‌شناسی. انتشارات مشعل: ۱۳۶۶.
- ۵- منصور محور، دادستان، پریخ و راد، میا. لغت‌نامه روان‌شناسی. تهران: انتشارات لوحه، ۱۳۵۶.
6. Reber, A. S. Dictionary of psychology. Tehran: Roshd, 1985.
7. Miller, R. S. Leavy, M. R. Social Psychology and dysfunctional behavior: origins and diagnosis. New york: springer verlag, 1986.
8. Powell, G. E. Shahidi, S. Biofeedback training of relaxation the effects of false feedback and influence of suggestibility personality and individual difference. 1992, 9: 995.
9. Sachs, Boc. Coping with stress. Med. 1991, 7: 61-63.
10. Wolman, B. B. International Encyclopedia of psychaiatry psychology, psychoanalysis and neurology. New York: Aesculapius puplishers, 1977.